

Role internetu v životě městské subkultury mládeže

1. Základní vymezení a kontext práce

Práce bude zahrnovat dvě stěžejní oblasti – internet a subkultury mládeže. Oběma byla na poli sociologie věnována rozsáhlá pozornost, ovšem především každé zvlášť.

Internet je už od jeho počátků podrobován četným studiím – odborným i literárním. Byl to kyberpunk jako reakce na rozvíjející se informační technologie a na optimistická až propagandistická sci-fi 50. – 70. let, kdo začal zpracovávat rozmach IT z hlediska konkrétních dopadů na jednotlivce, skupinu i celou společnost. Klasici kyberpunku dali sbohem zářným představám dokonalých technicistních měst, kde se všechno leskne, všechno funguje a lidé žijí v harmonii s technikou.

„Za mnou zářilo město. Reflektory čistě pro radost křížovaly oblohu. Představil jsem si obyvatele, jak se upravescházejí na naleštěných náměstích z bílého mramoru a oči jim svítí nadšením pro osvětlené prospekty a stříbrná auta. Bylo to stejně odporně sladké jako Hitlerova mládežnická propaganda“, ironizuje William Gibson ve své povídce Gernsbackovo kontinuum (1981) pojetí technologického rozvoje v klasické sci-fi literatuře.

Kyberpunk dokázal predikovat směr rozvoje informačních technologií a přestože něco jako globální počítačová síť byla ještě v plenkách, autoři kyberpunkové scifi ve svých knihách z 80. let líčí barvitě reálný svět zmítající se v úpadku, válkách, anarchii, terorismu, ovšem propojený virtuálně, popisují život v síti, jedince v reálném světě tápající, skomírající, ovšem touto sítí maximálně pohlčené.

Kyberpunkové představy jsou samozřejmě literárně nadnesené a vyhrocené, dokážeme-li z nich však vypreparovat reálné poselství a předpovědi, pak se dá do jisté míry souhlasit s tvrzením, že *„kyberpunk je tedy současnost“* (Okraj kyberpunku, *Cinepur*, leden 2005 No. 37).

Jak se rozvoj informačních technologií a „nástup kyberpunkového věku“ promítl do formování reálného sociálního života? Jak ho změnil? Jak ho ovlivňuje? To jsou obecné otázky, na něž bych se ve své práci chtěla zaměřit.

2. Konkrétní pojetí práce

Studie bude navazovat na mou diplomovou práci „Sociální aspekty komunikace on-line“, v níž jsem se zaměřila čistě na virtuální prostor jako komunikační a setkávací prostor (konkrétně na „real-time

CMC¹⁾), popsala jsem metody jeho konsolidace, vytváření pevných pravidel, hodnot, norem a stabilizačních mechanismů, které z něj činí svébytnou sociální realitu. Letmo jsem se dotkla i prolínání reálného a virtuálního světa, formování komunit a extenze života v síti do fyzické reality. Výchozím úhlem pro mě však vždy byl virtuální prostor.

Stejně tak většina studií, na něž jsem při shromažďování a četbě literatury natrefila, byla pojímána z tohoto hlediska. Za všechny jmenujme klasiku výzkumu virtuální komunikace – Howarda Rheingolda, který naprosto vyčerpávajícím způsobem popsal formování a fungování virtuálních skupin, propracoval zákonitosti virtuálních komunit a dotkl se i problému prolínání virtuálního a reálného světa. Ale opět: východiskem mu byl svět virtuální, do něhož jedinec vstupuje.

V disertační práci bych optiku ráda obrátila a vycházela z reálného sociálního prostoru. Ten bych chtěla zúžit na:

- Konkrétní městský sociální prostor
- sociální prostor mládeže
- věkové vymezení mládeže by mělo být takové, aby zaručilo jistou svéprávnost a samostatnost zkoumané kategorie osob v určování způsobu trávení volného času

Práce se tedy zaměří na městskou (brněnskou) mládež ve věku 14-21 let.

Ke zvolené skupině budu přistupovat především skrze koncept subkultury, tzn. z hlediska životního stylu, specifických norem, způsobů komunikace atd. Práce nebude mít jako výchozí bod virtuální komunity a jejich extenzi do reálného života, ale naopak. Primární bude reálná sociální skupina vymezená věkem (teenageři) a místem bydliště (město, konkrétně Brno) a její extenze do virtuálního prostoru.

Hlavní pozornost bude věnována vztahu internetu, způsobu jeho využívání, a formování či proměnám městských subkultur mládeže. Internet budu pojímat především jako komunikační prostředek a neformální sociální prostor. Jeho další funkce (vzdělávací, ekonomická, politická atd.) zůstanou marginalizované. Subkultury mládeže budou definovány především skrze specifický životní styl, normy, hodnoty, komunikační kanály. Zásadní otázkou bude vliv internetu na jejich utváření. Do jaké míry expanze internetu ovlivňuje stávající subkultury mládeže? Přispívá k formování subkultur nových? Dokáže poskytnout svébytný soubor norem, hodnot, „společných zájmů“, s nimž by bylo možno se identifikovat a vnímat ty, kteří ho neznají či nepřijímají jako „ty mimo“? Do jaké míry se využívání či nevyužívání internetu stalo inkluzivním/exkluzivním kritériem v rámci vrstevnických skupin teenagerů? Na tyto a další otázky se bych se ráda zaměřila ve své práci.

3. Cíle práce

Zmapování komunikačních, kulturních a volnočasových trendů v životě městské mládeže a role internetu při jejich formování.

---

¹ Počítačem zprostředkovaná komunikace probíhající v reálném čase.

Zmapování dopadů rozšiřování internetu, zvyšování jeho důležitosti v každodenním životě na změny v reálných sociálních vztazích – konkrétně ve skupinách městských teenagerů.

Identifikace internetu jako nositele hodnot, norem, módních trendů, názorových postojů, šířitele významů a svébytného činitele schopného/neschopného poskytnout zázemí pro formování nového typu subkultury mládeže.

Zjištění významu internetu uvnitř vrstevnických skupin městské mládeže.

4. Výzkumná otázka

Jakou roli hraje internet při formování městských subkultur mládeže?

5. Teoretický kontext tématu

Kromě zakotvení v obecnějších (až uměleckých – viz základní vymezení práce) teoriích věnujících se kyberprostoru a studiích povahy virtuálního sociálního prostoru bude práce postavena na teorii subkultur, resp. Subkultur mládeže.

Jako základ si vezmu klasické (viz např. T. H. Holmes) chápání subkultury jakožto životnímu stylu a „systému hodnot, který se nějakým způsobem vymezuje vůči kultuře, již lze chápat jako majoritní. Další pojetí práce bude už však záviset na podrobnějším zpracování konceptu subkultury. Tento bod ještě nemám vyřešen a váhám mezi těmito dvěma možnostmi:

1. Pojmout subkulturu v jejím „mírnějším“ teoretickém významu. Tím mám na mysli definici subkultury spíše skrze její konsolidační funkce. Cituji z článku Petra Syrového:

R. R. Bell chápal subkulturu mládeže jako sociokulturní skupiny, které v rámci společnosti představují svět sám pro sebe. Podle T. Parsonse je funkcí subkultury mládeže usnadnit přechod z dětství do plné dospělosti. S. N. Eisenstadt (V roce 1956 napsal knihu From Generation to Generation zabývající se subkulturou.) chápe subkultury jako přirozený jev v období socializace dospívajících.

Tenbruck prosazoval, aby termín subkultura byl nahrazen pojmem „díličí kultura,“ čímž by byla lépe vyjádřena kulturní sounáležitost mládeže s celou společností.

(Zdroj: stránky projektu Člověka v tísní – projektu Varianty – <http://www.varianty.cz>. Konkrétně: http://www.varianty.cz/default.asp?pa=ik_mensiny_subkul)

Z tohoto hlediska bych byla otevřená defakto všem vrstevnickým skupinám mládeže a soustředila bych se především na vztah internetu, jeho využívání, a způsobu trávení volného času, formování vrstevnických skupin, referenčních skupin atd.

2. Pojmout subkulturu jakožto „kontrakulturu“. Tzn. sebe samu přísně se vymezující vůči majoritní kultuře, ostře vyhraňující své normy, hodnoty, odlišující se slangem, odíváním atd.

Opět cituji z článku Petra Syrového:

V zásadě je kontrakultura vymezována jako kontrastní, opoziční typ kultury, respektive subkultury vůči oficiálnímu typu kultury majoritní. Pro kontrakultury je charakteristické, že ostře kontrastují s normami a hodnotami dominantní kultury, přičemž se nejedná o pouhou odlišnost jako je tomu u subkultury, ale o radikální odmítání těchto norem.

(Zdroj: stránky projektu Člověka v tísni – projektu Varianty – <http://www.varianty.cz>. Konkrétně: http://www.varianty.cz/default.asp?pa=ik_mensiny_subkul)

Z tohoto hlediska bych svou pozornost zaměřila buď na:

- subkultury mládeže již existující, pevně zformované (např. graffiti, anarchisté, technaři atd.) a zaměřit se na roli internetu v rámci jejich fungování a vymezování se.
- nebo na specifickou skupinu mládeže, která sebe sama definuje jako „kyberpunkery“ a snaží se navazovat na digitální kontrakulturu 80. a 90. let. Tito mladí lidé (často středoškoláci) se často považují za anděle svobodného využívání technologií a používají rétoriku koncentrovanou Christian As. Kirtchevem (autorem sicfi) v roce 1997 do tzv. kyberpunového manifestu (k dispozici např. zde: <http://www.ecn.org/settorecyb/txt/cybermanifest.html>). Používají ji fanaticky, často velmi naivně.

Pokud bych se však rozhodla pro tuto třetí variantu, celé vymezení práce bych musela posunout a změnit – už by se nejednalo o ryze „městské“ subkultury a už by se nejednalo primárně o reálný sociální prostor. „Kyberpunkský“ úhel mě sice velmi láká, na druhou stranu si uvědomuji, že je to spíše marginální záležitost a „sociologický přínos“ (můžu-li vůbec mluvit o takovýchto ambicích) by byl rozhodně menší nežli v prvních dvou případech.

6. Základní pojmy

Teorie subkultur: zasazení kategorie „subkultur mládeže“ do širšího konceptu teorie subkultur – specifické normy, hodnoty, hierarchie, specifické komunikační kanály, styl, móda, slang, rituály, rozlišování „my“ versus „oni“ atd.

Teorie komunit: mechanismy exkluze, inkluze, vědomí náležitosti ke komunitě, stabilní osobní vztahy, teritorialita atd.

Skupiny: především vrstevnické skupiny pojmávané jako skupiny primární, neformální schopné sloužit i jako referenční skupiny.

Teorie masové komunikace: Specifika internetu jako média; vliv médií na životní styl, formování hodnot, norem, názorových vůdců atd.

Kyberprostor: místa virtuálních setkání, formování virtuálních komunit, jejich svébytnost a extenze do fyzické reality, formy a specifika počítačem zprostředkované komunikace (CMC) atd.

7. Literatura

Brake, M. 1985. *Comparative youth culture: the sociology of youth cultures and youth subcultures in America, Britain and Canada*. London.

Gelder, K., Thornton, S. 1997. *The subcultures reader*. London.

Wellman, B. 1999. *Networks in Global Village. Life in Contemporary Communities*. Boulder: Westview Press.

Selvin, J. 2000. *Internet and Society*. Cambridge: Polity Press.

Porter, D. 1997. *Internet Culture*. New York and London: Routledge.

Jones, S. 1997. *Virtual Culture: Identity and Communication in Cybersociety*. London.

7. Metoda

Původní záměr prezentovaný i u přijímacího řízení:

Práce bude koncipována jako kvantitativní výzkum.

Předmětem výzkumu bude městská (brněnská) mládež.

Vzorek:

Zkoumaný vzorek budou tvořit lidé ve věku 15-20 let žijící v Brně.

Technika sběru dat:

Sběr dat bude probíhat dotazníkovým šetřením.

Organizace sběru dat:

Sběr dat bude probíhat na brněnských středních školách a učilištích. Předpokládaná velikost vzorku je 600 respondentů.

Zpracování dat:

Statistická analýza za využití programu SPSS.

Předvýzkum:

V zájmu hlubšího vhledu do problematiky a zmapování virtuálního prostoru bude před samotným definováním hypotéz a konstrukcí dotazníku probíhat předvýzkum: formou aktivní účasti na virtuálním

dění (zúčastněné pozorování) a následných živých rozhovorů s vybranými návštěvníky virtuálního prostoru (nestrukturované rozhovory) .

Revidovaný záměr:

Zatím nevymezen. Tápů co se týče optimální metody, která bude záviset i na konečném vymezení práce a pojetí subkultury.

Celkově se ale v současné době přikláním spíše ke kvalitativnímu výzkumu. Ten jsem původně zavrhla z toho důvodu, že jsem se už nechtěla účastnit on-line virtuálního dění, jako jsem byla nucena při psaní diplomové práce, zároveň jsem měla pocit, že kvantitativní výzkum (konkr. Dotazníkové šetření) by mi umožnil více se pokusit vystopovat nějaký „trend“, přestože lokálně i časově ostře omezen.

Nyní jsem došla k závěru, že bych raději po studiu literatury a jiných výzkumů provedla vstup do reality skrze hloubkové rozhovory s vybranými jedinci, nežli skrze dotazníkové standardizované šetření. Ovšem paralelní systematickou účast na virtuálním dění vylučuji v obou případech.